

Nr 4 April 1965

Kr 1.80
(inkl. oms)

Det Bästa

ur Reader's Digest

ARTIKLAR AV BESTÅENDE VÄRDE:

Efterlyses: Martin Hermann, krigsförbrytare	13
Ue Dag: Humorskjolden "Vagnmärken"	18
Det är berättigt att vara kvinnat	21
Byn som blev föredrags	23
Lincoln — mannen av stål och sammet	29
Tragedi i Kongo	33
Jackie Gleason, TV:s jättesjälarna	38
Gör livet till en happening	43
Jordbrukets nya fantastiska maskiner	47
Vad varje ung katt bör veta	52
De kämpar för att befria världens samvetsångar	61
Firman med 4.000 upplinnare	67
Vad gör man åt huvudvärk?	76
Statsbesök som inte blev av	83
Soldatens hemkonst	87
I april-test	100
Tillståndet kritiskt — orsaken okänd	106
Kul med kikare	113
Den människan glömmet jag aldrig	120
Gangsterinvasion i Canada	131
När faller tornet i Pisa?	139
Trafikflyg i överljusfart — när, hur och varför	143
I Vår Herres hage	154
Humor i uniform	2
Utvidga ert ordföråd	8

MANADENS BOK:

Århundradets man — II 157

Här avslutas den fängslade minneskalkaden
om Winston Churchills liv

VÄRDENS MEST LÄSTA TIDSKRIFT. UTGIVEN PÅ 14 SPRÅK.
KÖPS I ÖVER 25 MILJONER EX. VARJE MANAD.

till
TV:
tag
tag
det
rätta

-tag

Loetta

Roulette i gul förpackning
— mjölkchoklad

Roulette i lila förpackning
— mjölkchoklad med nötter

Roulette i röd förpackning
— mörk choklad

DET BÄSTA

de senaste nummer och läsvärda böcker utvalt av

Reader's Digest

© 1986 READER'S DIGEST A.B.

READER'S DIGEST A.B.

APRIL 1986

Den i rang högste och ivrigast efterspanade krigsförbrytare som hittills lyckats undgå rättvisan är Martin Bormann, en gång Hitlers mäktige sekreterare. Han tros vara i livet och kan befinna sig var som helst. För upplysningar som leder till hans gripande är en belöning på 100.000 mark utfäst

Efterlyses:

Martin Bormann,
krigsförbrytare

AV BLAKE CLARK

MARTIN BORMANN är en av de mest hemsynsösa förödmärkare av att uppväxa. Tidigare ansågs han vara död, men numera tror man att han lever under antaget namn och vistas någonstans utanför sitt tyska hemland. I Västtyskland är man angelägen om att ställa honom inför rätta. Allmänne åklagaren i delstaten Hes-

sen har utfäst en belöning på 100.000 mark för upplysningar som leder till hans gripande. Om Bormann inte befinner sig bakom järnridån, finns det minst sagt goda chanser att någon som läser denna tidskrift, vilken utkommer på 14 språk och säljes i över 100 länder, känner honom.

Vem är då Martin Bormann? Han föddes den 17 juni 1900 som

(Eftertryck förbjöds)

son till en yrkesmilitär i tyska armén. Han växte upp till en satt, kraftigt byggd, rundaxlad man. Efter att ha genomgått en lantbruksskola i Mecklenburg fick han en inspektorsplats på ett gods norr om Berlin.

Vid 20 års ålder anslöt han sig till en antisemitisk organisation, och tre år efteråt mördade han tillsammans med andra medlemmar av denna organisation en man, som först miss-handlades med slag och knivhugg. 27 år gammal blev Bormann fanatisk medlem av nazistpartiet, och två år senare gifte han sig med en kvinna lika hängiven partiet som han själv. Bägge föräktade kristendomen.

Bormann avancerade inom partiet till stabschef hos Rudolf Hess, Hitlers ställföreträdare, och i den egenskapen stod han i nära kontakt med Hitler själv. Sedan Hess flugit till Skottland 1941 blev Bormann chef för partiets kansli och två år senare uppnådde han maktpositionen som Führers sekreterare.

Bormann gjorde sig oumbärlig för Tredje rikets ledare. Under miltider-na hade han två stenografer utposterade vid Hitlers bord med order att anteckna allt vad diktatorn sa, så att Bormann skulle känna till och kunna uppfylla Hitlers minsta nyck. Bormann lät aldrig någon träffa Hitler ensam, utan var alltid själv närvarande för att få reda på allt som försiggick. Som Führers främste rådgivare hjälpte han till med att stifta de lagar som förändrade det tyska rättsväsendet.

Redan den kortaste resumé av hans brott ter sig förfärande. Enligt den officiella redogörelse, som offentlig-

gjorts av allmänne åklagaren i Hessen, var Bormann från 1939 till 1942 medansvarig anstiftare till massmorden på interner vid sinnessjukhus och i koncentrationsläger. Med denna utgallring av "de odugliga" gjorde sig Bormann skyldig till "överlagt mord" på minst 100.000 personer. Från 1941 till 1945 var han "medverkande i ansvarig ställning" vid utrotningen av judar och andra folkgrupper som polacker, tjecker och tyska krigsfångar, vilka samtliga av nazisterna ansågs underlägsna på grund av sin ras. På detta sätt dödade Bormann "överlagt, med ondskefulla, grymma och ovärdiga motiv minst fem miljoner människor".

Hur oerhörda dessa anklagelser än må vara, är de inte den enda orsaken till att västtyskarna har satt ett pris på 100.000 mark på Bormanns huvud. Hans fall är speciellt därför att han spelade en framträdande roll då Hitler sökte genomföra "den brända jordens" politik mot själva det tyska folket.

Hitlers rustningsminister Albert Speer beskrev denna politik vid rättegången mot krigsförbrytare i Nürnberg. På listan över det som skulle förstöras stod alla fabriker, alla elektriska kraftanläggningar, vattenverk, gasverk, livsmedels- och beklädnadsförråd samt alla broar, alla järnvägar och andra kommunikationer, alla segelbara vattenleder, fartyg, godsvagnar och lokomotiv. Då Speer invände att denna förstörelse skulle bringa svält och död över miljoner tyskar, började Hitler tala om nazismens tro på de starkastes förmåga att överleva. Tyska folket förtjänade inte att leva.

ställd inför rätta vill ministeriet visa att nazismen innerst inne nådde ett hat mot *hela* mänskligheten, att den var en period i historien som måste bringas till ett definitivt slut.

En del människor tror att Bormann är död. Inför Internationella militärdomstolen i Nürnberg 1946 sa Hitlers chaufför, Erich Kempka, att Bormann och statssekreteraren i propagandaministeriet dr Werner Nau-mann dödades på kvällen den 2 maj 1945 då en tysk stridsvagn exploderade i deras närhet. Hitlers flyglansförfare Hans Baur sa att han efter explosionen hade ropat till gruppen från omkring 100 meters avstånd, och Bormann hade inte svarat. Domstolen var emellertid inte helt övertygad. Man rannsade därför Bormann *in absentia* för brott mot mänskligheten, fann honom skyldig och dömd honom till döden.

Under de närmast följande åren dök rykten upp om att Bormann var i livet. En person rapporterade att han hade sett honom i juli 1945, klädd i jaktkostym, på ett tåg från Lüneburg till Flensburg i Tyskland. 1946 sadess han vara i amerikanska zonen i Tyskland; 1947 i Sydney i Australien; 1948 i Ryssland på utbildning för att en dag återvända som kommissarie. Under tiden hade hans hustru dött i Italien 1946.

Kempkas och Bours vittnesmål spräcktes delvis 1950 genom att Nau-mann, som troddes ha dött samtidigt med Bormann, dök upp levande. Naumann och Artur Axmann, en ledare i Hitlerjugend som varit med på kvällen den 2 maj, vittnade att även Bormann hade överlevt stridsvagns-

MARTIN BORMANN, förlorade sin händer efter kriget och utvaldes som den enda som skulle överleva och att hela den tyska be-

folkningen skulle tvångsförflyttas till oösterrika Tyskland. Miljoner kvinnor, barn och äldre skulle färdas till fots utan förbudenheter av något slag. Bormanns order blev aldrig verkställd, eftersom de allierade truppers framryckning inte gav tyskarna tid till en så omfattande operation.

Genom att avslöja denna mordiska plan vill västtyska justitieministeriet krossa alla möjliga kvardröjande illusioner om nazistledarna och deras förkunnelse. Genom att få Bormann

explosionen oskadd och att Bormann dagen därpå, då de tre männen skildes åt, varit i god kondition.

Statsklagaren i Hessen, Fritz Bauer, som alltid varit god antinazist, drev upp takten i efterspaningarna. Efter tre år, under vilka man hörde hundratals vittnen och gick igenom alla ögonvittnessuppgifter som hade kommit in under de gångna åren, rekonstruerade åklagarmyndigheten Bormanns sannolika öde.

I likhet med flera andra välkända nazister kan Bormann ha arbetat på en gård i det ryskockuperade Tyskland i väntan på en chans att ta sig över till Västzonen. Därifrån kan han ha flytt till Österrike och begagnat sig av smugglarvägen över Dinariska alperna till Jugoslavien. Han kan ha uppträtt förklädd till präst och lyckats skaffa sig hjälp av Vatikanen och Röda korset för att ta sig ut ur Jugoslavien till Italien. Flyktingen kan därefter ha gett sig av från någon italiensk hamn till vilket som helst av ett antal sydamerikanska länder som med öppna armar tog emot europeiska immigranter. Pass var det inte svårt att komma över, och man behövde inte ens ha pengar till resan.

Var är han nu?

Starka ledtrådar kommer från Paraguay, Brasilien, Argentina och Bolivia. Enligt Simon Wiesenthal, tidigare chef för den judiska dokumentationscentralen i Wien, med vars hjälp man lyckades spåra upp Adolf Eichmann, befinner sig Bormann i Paraguay. Wiesenthal säger att Bormann, skyddad av fyra män utrustade med bärbara radiosändare, har fyra olika gömsällen, ett av dem i landets syd-

april

östligaste del vid Paranáfloden, där han snabbt kan ta sig över till antingen Argentina eller Brasilien. Men Paraguay har hittills vägrat hjälpa till med att identifiera nazistiska flyktingar — myndigheterna har sålunda aldrig gett Bauer tillåtelse att jämföra Bormanns fingeravtryck med dem som finns på de paraguayanska immigrationsstillsånden.

Interpol betraktar Bormannfallet som politiskt och därför som liggande utanför dess behörighet. Teoretiskt ankommer det på Internationella militärdomstolen som förde rättegången mot Bormann i Nürnberg att finna den man som den har dömt. Domstolens uppgifter har nu krympt samman till endast två: den ena är att sköta Spandaufängelset i Berlin, där tre nazistiska krigsförbrytare alltiämt avtjänar sina straff, och den andra är att verkställa domen över Bormann, den ende krigsförbrytare av första rangsbetydelse som alltiämt är på fri fot.

Under tiden kanske någon vanlig medborgare kan gripa in i handlingen. Någon som läser detta kan känna Bormann under ett annat namn. Tänk nogga efter om ni möjligen kan ha sett honom. Ingen vet säkert var; han kan finnas var som helst — i en småstad i Tyskland eller något annat europeiskt land, på en farm i amerikanska Mellanvästen eller rentav i Israel, där man minst av allt skulle vänta sig att han gömde sig. Han skulle kunna vara i Canada eller Mexiko. Om ni brukar åka tunnelbana eller buss, om ni arbetar på ett hotell, pensionat eller motel, om ni är läkare eller sjuksköterska, om ni kör taxi, arbetar på en

benstation eller helt enkelt har gott minne för ansikten — håll utkik efter Martin Bormann.

Han är satt och kraftigt byggd, inte mer än 172 centimeter lång, har kort, tjock hals och stort huvud med slaviska drag. Ögonen är bruna. Hans mörkbruna hår hade börjat dra sig tillbaka från hans breda panna för 20 år sen; det är möjligt att han är så gott som flintskallig nu. Hans ansikte är sensuellt med bred, köttig näsa, stor mun och fylliga läppar. Ett stort födelsemärke vid vänstra tinningen kan vara till hjälp vid identifieringen; ta bort det. Han har korta, fyrkantiga men det är också möjligt att han låtit händer och 42 1/2 i skonummer. Hans

Tryckta förballanden

När flygvärldarna på British Overseas Airways Corporations plan klagade över att deras kjolar satt bra nere på marken men inte uppe i luften, sköt en talesman för BOAC hela skulden på sir Robert Boyle (1627-91). Enligt Boyles lag är vid oförändrad temperatur en gasmassas volym omvänt proportionellt mot trycket.

Lagens tillämpning på kjolarna är enkel: allteftersom flygplanet stiger minskar lufttrycket, och i samma mån avtar det yttre trycket på flygvärldarnas mage, vilket medför att gasvolymen tilltar. Med andra ord, magen sväller.

Brittiska flygvärldinnor har numera reglerbara kjolar.

New York Herald Tribune

En tunnel höll på att byggas under en flod, och när den stora dagen var inne då de två schaken skulle förenas hade stadfullmäktige bjudits dit ner för att fira händelsen. De serverades champagne, men till deras besvikelse var den avslagen och utan borryr. På grund av trycket nere på djupet stannade kolsyran kvar i vinet utan att pärla.

När stadens fäder återvände upp i dagsljuset började champagnen bubbla i deras magar, sprängde deras västknappar och nästan sprutade ur öronen på dem. En kommunalpamp fick snabbt föras ner i djupet igen för att undergå champagne-rekompression.

Jacques Cousteau och Frédéric Dumas, "Den trysta världen"

VÄGMÄRKKEN

Utdrag ur Dag Hammarskjölds dagbok

”Se dig inte om. Och dröm
ej om framtiden: den
skall ej återskänka dig det
föregångna eller tillfreds-
ställa andra lyckodrämmar.
Din plikt och din belöning
— ditt öde — är
här och nu.”

Allsedan Dag Hammarskjöld 1953 tillträdde posten som Förenta Nationernas generalsekreterare gjorde han sig ärad i vida kretsar såsom idealet för en osjälvisk ämbetsman. Samtidigt fanns i hans väsen en distans, en förbehållsamhet som gjorde honom till en gåta även för dem som beundrade honom.

Efter hans död i ett störtat flygplan i Afrika den 18 september 1961 — han var på väg att förhandla om vapenstillestånd mellan FN och Katanga-styrkorna — påträffades manuskriptet till ”Vägmärken” i hans bostad i New York tillsammans med ett odaterat brev, ställt till kabinettssekreterare Leif Belfrage. Detta var, förklarade Hammarskjöld, hans dagbok, vars anteckningar gav ”den enda riktiga ’profile’ som kan tecknas” av honom. ”Den påbörjades utan tanke på att någon skulle få se den... jag har fortsatt att skriva för mig själv och icke för publik. Om du finner dem [anteckningarna] förtjäna att tryckas har du rätt att göra så — som en sorts ’vitbok’ rörande mina förhandlingar med mig själv — och Gud.”

Vägmärken: 1925—1961

Den längsta resan är resan inåt.

Jag vet ej vem — eller vad — som ställde frågan. Jag vet ej när den ställdes. Jag minns ej att jag svarade. Men en gång svarade jag ja till någon — till något. Från den stunden härrör vissheten att tillvaron är meningsfylld och att mitt liv därför, i underkastelse, har ett mål.

Kring den som slängs fram i rampljuset börjar legenden spinnas som kring en död. Men den döde riskerar ej att falla för frestelsen att ge legenden näring, att acceptera dess bild som sin verklighet. Staccars den som förtälskar sig i sin bild, sådan den tecknas av opinionen under offentlighetens smekmånad.

Blott den förtjänar makt som dagligen rättfärdigar den.

— en av dem som haft öknen till huvudgård och kallat en stjärna sin broder. Ensam. Men ensamheten kan vara en kommunion.

Pröva icke vart varje ditt steg för dig; endast den som ser långt hittar rätt.

Mät aldrig bergets höjd förrän du nått toppen. Då skall du se hur långt det var.

Det är viktigare att inse sina egna bevekelsegrunder än att förstå den andres motiv.

Du kan inte leka med djuret inom dig utan att bli helt djur,

leka med lögnen utan att förlora rätten till sanningen, leka med grymheten utan att mista sinnetts mjukhet. Den som vill hålla sin trädgård ren reserverar icke mark för ogräs.

Om jag får fortsätta: fastare, enklare — tystare, varmare.

På ett rent kläde så-
rar den minsta fläck ögat. På stora
höjder kan ett ögonblicks self-indul-
gence betyda döden.

Endast den värdighet
är verklig som icke förringas av and-
ras likgiltighet.

Dessa "färdiga", des-
sa säkra som gå omkring bland oss
iförda sin framgångs och sitt ansvars
skinande rustning. Hur kan du låta
dig irriteras av dem? Låt dem leva sin
triumpf — på det plan där den gäller!

Om du söker något
för egen räkning kan du inte hoppas
på framgång i din talan för andra.

En lögn som lyckas
är tvärfalt lögn, ett misslag som rättas
tyngre än sanning...

Det är när morgon-
glansen byts i middagströtthet, när
benmuskulerna skälva vid anspänning-

en, vägen trycks oändlig och plötsligt
ingenting vill gå riktigt som du öns-
kar — det är då du *inte* får tveka.

Utestängd från rum-
met, skall du inte kika i nyckelhålet.
Bryt upp en dörr, eller avstå.

Det var när Lucifer
berömd sig av vad han verkade på
sina änglavägar som han blev det on-
das redskap.

Du har inte gjort
någ, du har aldrig gjort nog så länge
möjligheten kvarstår att något av dig
kan bli av värde.

Att inte "för fridens
skull" ge efter på egen erfarenhet
och hållning —!

Se dig inte om. Och
dröm ej om framtiden: den skall ej
återskänka dig det förgångna eller till-
fredsställa andra lyckodrommar. Din
plikt och din belöning — ditt öde —
är här och nu.

Gud dör icke den
dag vi ej längre tro på en personlig
gudom, men vi dör den dag livet för
oss ej längre genomlysas av det stän-
digt återskänkta undrets glans från
källor botten allt förnuft.

Det har sina både större och mindre fördelar att tillhöra det kön Vår
Herre skapade som en andra och förbättrad modell av människan

Det är härligt att vara kvinna!

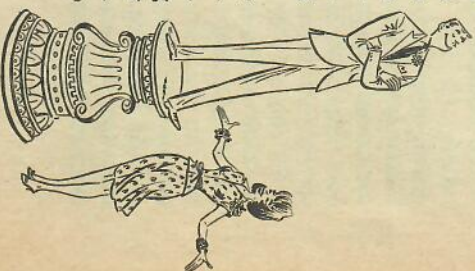
Sammandrag ur WOMAN AND BEAUTY
MONICA FURLONG

VISST KAN DET ÄVEN I detta eman-
cipationens tidevarv ha sina si-
dor att vara kvinna. Vi bör helst inte
ge oss ut och lifta. Vi har ibland en
del trassel med att bli prästvigda. Det
kommer dagar då vi inte mår särskilt
bra, vad läkarna än säger. Vi blir
ibland med barn när det minst passar
oss, och vår lott är ofta att ägna vårt
livs bästa år åt att skrubba smutsiga
baraböron och plocka upp kringsläng-
da leksaker och klädesplagg.

Bortsett från allt detta, ger vår till-
varo vissa utdelningar, som minsann
inte är att förakta. Den största, mest
lysande och allra härligaste utdelning-
en är naturligtvis männen. Trots alla
dessa år av forskande och iakttagande
kan jag ännu inte riktigt begripa mig
på dem. Men jag tycker om det jag
iakttar. Jag blir förvirrad av det där
sättet de har att plötsligt bli enormt
glada och självbelåtna, tydligen över

något man har sagt. Och där kan man
naturligtvis också notera en omvänd
reaktion, som är precis lika förvirran-
de: de gånger man märker att man
har tillfogat dem någon fruktansvärd,
oförläp, uppträdande oförläp, och
inte för sitt liv kan begripa hur eller
när. "Männen är ena underliga vare-
ser", påpekar en
av dramatiker
Christopher Frys
hjärtinnor. "Man
blir nästan förvå-
nad över att de ta-
lar samma språk
som vi."

Manligt sällskap
vekar mera upp-
pigande än en fe-
nedrintablett. Jag
vet nog hur det är
att träffa en vänin-
na över en kopp

kaffe eller en matbit. Vi kan sitta och småprata i all gemytlighet, eller högt konversera under kvävda gåspningar. Men plötsligt och oväntat dyker det upp en man, vilken som helst — och tempot blir genast ett annat. Vi rycker upp oss, båda blir som genom ett trollslag sötare och roligare och dessutom mycket, mycket snällare. Vi faller in i helt nya roller, utan att själva ha en aning om det. Kvinnligheten intar åter sin plats i högsätet.

Ett av våra kvinnliga glädjebarnen som vi aldrig har låtit oss berövas och säkert alltid kommer att slå vakt om, är vårt privilegium att vara lättsinniga. Jo, visst kan det gå för långt. Men i grund och botten är det inget fel på det lättsinne som tar sig uttryck i makeup, smycken, nya frisyrer, vackra underkläder, blommor, ett lagom uteliv, och det är den bästa terapi som någonsin uppfunnits mot livets motgångar, slit, bekymmer och futtigaheter. Det är klart att vi skulle kunna gå i rejält flädfria kläder och slitstarka, praktiska underkläder, men skulle inte världen då bli ännu kargare och glädjefattigare än den är? Om männen får fria händer, har de en gruvlig förmåga att gå fram som stenkrossar och smula sönder allt vad livet har av charm och behag, tills det bara finns kvar något ödsligt sterilt som inte alls är vad de hade tänkt sig. En annan av de inbyggda rättigheter som medföljer kvinnoskapet och som är roliga att ha, i varje fall roligare än motsatsen, är rätten att ha känslor och få visa dem. Vår stormiga yta, där känslorna kastas hit och dit som vågor, döjer en av våra stora tillgångar: det djupa lugn, som kring-

strålar de verkligt kvinnliga, och som andra ibland på inbjudan får komma och sola sig i. Man märker förvånansvärt ofta att kvinnor är lugna som filbunkar när de går fram till altaret, far till BB eller rätt och slätt tar hand om ett barn som är översköljt av blod, medan män i eller i närheten av dessa situationer... nåja, jag ska inte vara elak.

Det roar oss att vara sådana — att bakom ett glattigt, hjälplöst yttre dölja den stilla, visa, jordnära gamla modern, som vet allt och glömmet intet och tröstar alla, framför allt sina barn. Det var inte länge sen min treåring ropade på mig mitt i natten just när jag sov som bäst och fick mig att stappla genom en lång iskall korridor, bara för att han skulle få slå armarna om mig och säga de uppmuntrande orden: "Mamma, ja e vän me dej!" Han hade bara kommit att tänka på det! Jag vet inte vem som tröstade vem, men det var hjärtevärmade över hela linjen.

Vad finns det då mer för fördelar med att vara kvinna? Arbete av vilket slag det vara må, förutsatt att det är ett arbete man har valt och inte låtit påtvinga sig. Flirt förstås, så där lite lagom. Sex är ju en företeelse som folk talar mycket varmt om, och det skulle inte falla mig in att säga emot. När någon säger att man är vacker, är det underbart, och när någon säger att han älskar en — speciellt om det är rätt person som säger det — ja det finns inte ord att beskriva det.

På det hela taget tror jag alltså att det finns värre saker än att tillhöra det kön Vår Herre skapade som en förbättrad modell av människan.

*Inför hundårsminnet av
Abraham Lincolns död i april 1865 publiceras
i sammandrag detta tal, hållet 1959 till amerikanska kongressen
av den store svensk-amerikanske poeten*

LINCOLN- mannen av stål och sammet

CARL SANDBURG

INTE OFTA i mänsklighetens historia begåvas jorden med en man som är både stål och sammet, som är hård som sten och mjuk som drivande dimma, som i sin ande rymmer både den starka stormen och den stora, djupa friden. Här och där i seklernas hävder finner man dock gestalter vilkas väsen tycks ha förenat dessa motsatser. Och hos den oförläpplige Abraham Lincoln framträder denna paradoxala karaktär om inte i fulländad så dock i ovanligt ren form.

I april 1865, i syrenernas blomningstid, fördes kistan med hans stoft på sin långa resa norr- och västerut, och det amerikanska folket grät som aldrig förr; klockorna sjöng sin förstämda sorgesång, städer var höljda i svart, folk stod i tårar och med blottade huvuden då järnvägsvagnen med kistan gjorde uppehåll i de främsta städerna i sju stater för att äntligen avsluta sin färd i Springfield, Illinois. Under de fyra år han var president axlade han vid flera tillfällen

en diktators makt; han kommanderade de starkaste arméer som dittills uppställts; han tvångsrekryterade soldater för första gången i Amerikas historia; när omständigheterna krävde det satte han habeas corpus-rätten ur kraft; han dirigerade de vilda, sjudande, fruktansvärda krafter som släppts lösa i inbördeskriget.

Och medan krigslyskan växlade, medan generaler sviktade och fälttåg förlorades, höll han samman nordstatskräftorna tills nya arméer hann ställas upp och underhållas, tills nya generaler hann framträda, generaler vilka förde krig så som segerrikt krig alltid har förts, med grymhet, fasa och förstörelse, med ofattbara uppförlingar och hjältedater.

I skammen och skuldskänslan över två kolliderande kulturs ömsesidiga oförrätter och gemenheter saknade han ofta ord och teg, sov föga och sågs ibland gråta i stunder då gråt var det enda riktiga. När han en natt red ensam förbi soldathemmet i Washingtons utkant fick han hatten skjuten av huvudet; en älskad son dog inför hans ögon; hans hustru blev anklagad för att förråda hemligheter till fienden, vilket tvingade honom att ingripa och dementera. En man från Indiana hörde honom säga: "Tycker du inte det är underligt att jag, som aldrig har så mycket som nackat en kyckling, skulle bli vald till president och inblandad i detta blodbad?"

Hans ord vid Gettysburg var sublima men samtidigt egendomligt vardagliga: "Vi kan inte inviga — vi kan inte helga eller signa — denna mark. De tappra män, levande och döda, som kämpade här, har helgat

den på ett sådant sätt att det överstiger vår fattiga förmåga att lägga till eller dra ifrån någonting."

Han hade kunnat säga "de tappra nordstatsmän..." Var det med avsikt han utslöt ordet "nordstar"? Höll han sig själv och sina ord fria från de lidelser som skulle vara pinsamma att blicka tillbaka på när tiden kom för fred och försoning? Avsåg han att lämna en anydan om att tappra nordstatsmän och tappra sydstatsmän, levande och döda, hade kämpat där? Vi vet inte med vissnet. Dock segrade hans arméer till sist, och hans nation blev en världsmakt.

I sina egna bevarade ord tolkar Lincoln sig själv klarare och konturskarpare än någon uttydare förmått. Hans enkla inledningsord till det berömda talet 1858 om ett hus söndrat inom sig självt har sin glittighet än i dag: "Om vi först och främst visste var vi står och vart vi går, kunde vi bättre bedöma vad vi skall göra och hur det skall göras."

Oändligt milt var hans tal från en balkong till en folkmassa framför Vitas huset: "Jag har inte velat sticka en tagg i någon människas barn." Och till en militär guvernör: "Jag skall ingenting göra med ond avsikt; det jag har för händer är för stort för onda avsikter."

Han skrev till kongressen det budskap som lästes där den 1 december 1862: "I dagar som dessa bör människor inte yttra någonting för vilket de inte är villiga att stå till svars i tid och evighet."

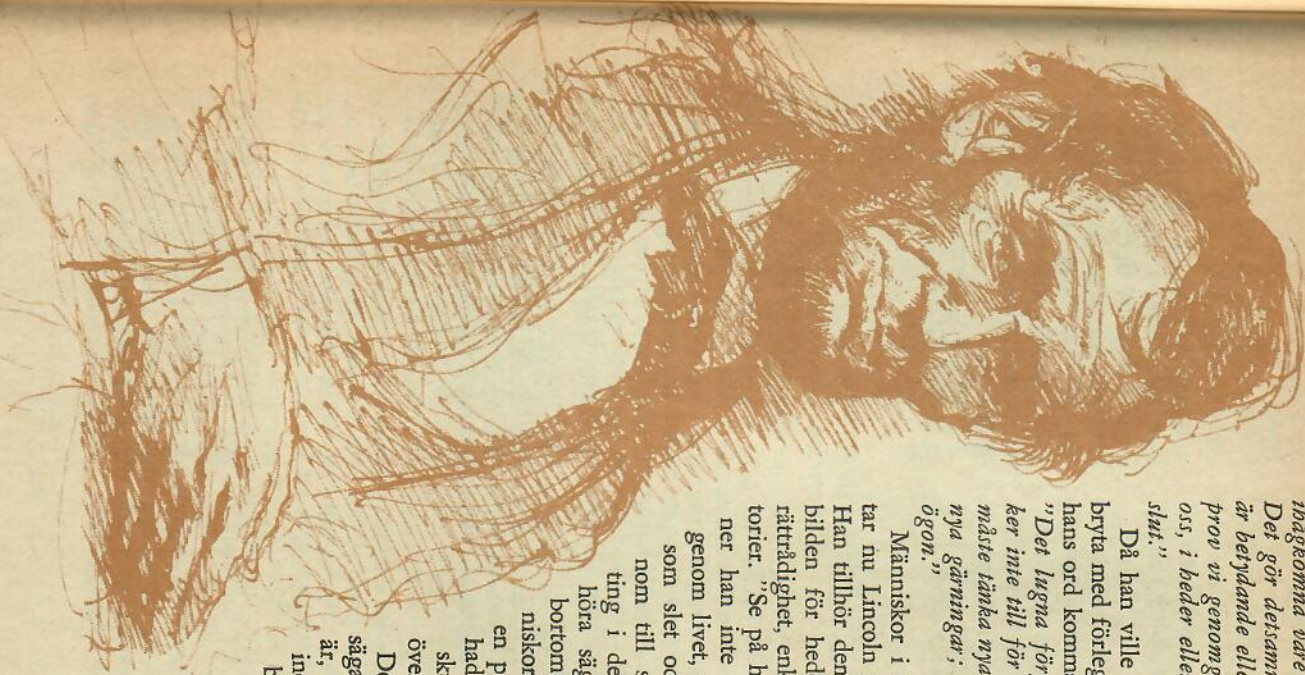
Likt en biblisk profet förhöll han kongressen: "Medborgare, vi kan inte undgå historien. Vi kommer att bli

ihågkomma vare sig vi vill eller inte. Det gör detsamma om vi personligen är betydande eller obetydliga. Det eldprovet vi genomgår kommer att belysa oss, i beder eller vanbeder, till tidens slut."

Då han ville förmå kongressen att bryta med förlagade traditioner kunde hans ord komma skarpa som blixtrar: "Det lugna förfjuttas lärorater väcker inte till för det stormiga nuet. Vi måste tänka nya tankar, vi måste göra nya gärningar; vi måste se med nya ögon."

Människor i många länder betraktar nu Lincoln som en av sina egna. Han tillhör dem. Han står som förebilden för hederlighet, mänsklighet, rättfärdighet, enkelt tal och roliga historier. "Se på hans ursprung — känner han inte alla oss som strävar genom livet, var han inte själv en som slet och strävar livet igenom till sista stund?" Någon ting i den stilen kan man få höra sägas både hemma och bortom haven. Miljoner människor betraktar honom som en personlig tillgång. Han hade någonting som de skulle vilja se spridas överallt i hela världen.

Demokrati? Vi kan inte säga exakt vad demokrati är, men han hade den inom sig. Han bar den i blodet, i märgen. Den lever och andas i hans tal och skrifter. Folkstyre? Republikanska institutioner? Ett statskick där fol-

ket har yttirande och bestämmande-rätt, där det kan säga sina valda ledare vad det vill? Demokratis idé finns där i ljusstråken och skuggorna i hans personlighet, som en mystisk kraft vilken kan upplevas men aldrig fullt uttals i ord.

Skalden och dramatikern Mark Van Doren säger oss: "I mina ögon är Lincoln i vissa avseenden den intressantaste man som någonsin levat. Han var mild, men hans mildhet var parad

med en fruktansvärd seghet, en järnstyrka."

Den dag som är kan vi kanske säga att det bästa, det verkligt varaktiga mnesmärket över Lincoln är det osynliga, som består i dag, i morgon och ännu i långliga tider. Det finns där i hjärtana hos alla som älskar friheten, hos alla som inser att där friheten finns, där har det alltid funnits människor som kämpat, strävat och offrat sig för den.

Tenorrics

ENRICO CARUSO såg rätt närlöst han missträkte att någon kollega försökte stjälja en scen för honom. En gång uppträdde han tillsammans med sopran som älskade att inta dramatiska poser. Då hon gick upp i höjden slöt hon alltid ögonen och höll krampaktigt ihop händerna framför sig som i en stor gest. En kväll beslöts Caruso att sätta stopp för det där. När hon var halvvägs genom en aria lade han ett ägg i hennes kupade händer. För sjunken i sin sång märkte sopranen ingenting och ett ögonblick senare kramade hon till.

Vad därpå följde var en divas mardröm. Ägget började dropa mot golvet. Skräckslagen stitrade sångerskan ner på sina fingrar. Att så ut med händerna var oförklarligt. Hastigt avslutade hon arian och flydde från scenen. När hon sedermera uppträdde tillsammans med Caruso sjöng hon enkelt och utan åthävor.

E.E.E.

LEO SLEZAK var inte bara en stor sångare utan tillika en stor skämtare. När en sopran sa till honom att hon inte ville uppträda tillsammans med honom längre, om han inte slutade upp med att försöka narra henne att skratta, förklarade Slezak skrytsamt att han kunde narra henne att skratta utan att ens vara med på scenen.

Kort därpå sjöng hon Salome mot en hypokondrisk Johannes Döparen, som alltid var rädd för förkylning och gick omkring med stora vaddtussar i öron och näsborrar ända tills han kom in på scenen. Allt gick bra till det avsnitt där Salome begär Johannes Döparens huvud av Herodes. När huvudet prompt bars in på ett fat hade det stora vaddtussar i öron och näsborrar. Inte bara sopranen utan hela ensemblen inklusive kören kom i ett sådant skratt att ridån måste gå ner.

G.O.

Bakom doktor Paul Carlsons tragiskt symboliska död skymtar många allvarliga frågor om det svarta Afrikas framtid

Tragedi i Kongo

Sammandrag ur TIME

SIMBAS KOM klockan sju. Deras bistra ansikten var inramade av lejonmanar av apskinn och fjäderar. De bankade med spjut och gevärskolvar på entrédörrarna till Victoria Hotel och knuffade sedan hårdhänt ut sin vita gisslan på gatan. I en timme hade atmosfären i Stanleyville, den rebelliska "Kongolesiska folkrepubliken" huvudstad, vibrerat av flygplansmotorer och onda aningar.

Åskådare på hustaken såg fallskärmar blomma ut ovanför flygfältet i väster, och knutret av gevärseld kom närmare och närmare. Belgierna hade anlänt, och undsättning för fångarna var på väg — snabbt, men inte tillräckligt snabbt för dem alla.

Simbas förde ut sina 250 vita fångar på de breda, gryningsbleka gatorna och befälde dem att sitta ner. Och medan belgiska fallskärmsjägare singlarde ner över stan, ropade Radio Stanleyville ut sitt sista budskap: "Gynna! Gynna! Döda dem allesam-

mans! Män, kvinnor och barn! Döda dem allesammans!"

Rebellgeneralen Nicholas Olengas simbas (ordet är swahili och betyder lejon) gjorde sitt bästa för att utföra orden. Gevär och kulprutepistoler riktades från nära håll mot de sittande fångarna. Skyttarna valde kvinnor och barn till sina första mål. Föräldrar, som kastade sig över sina barn för att skydda dem, genombröts av kulkärrarna som östes över hopen. En kvinna satt apatisk med öppen mun medan gevärselden mejade ner människorna på båda sidor om henne. Självt klarade hon sig genom ett under utan några skador.

En bricka i spelet. Samma tur hade inte den fridsamme, självpoffrande svenskamerikanske läkarnsionären som i två månader hade varit rebellregimens bricka i spelet vid dess underhandlingar med Förrenta staterna, Belgien och den kongolesiska centralregeringen under Moïse Tshombe.

Den 36-årige dr Paul Earle Carlson, som fört ömsom dömts till döden som amerikansk spion, ömsom benådats när det såg ut att gå bra för rebellerna, träffades av en kulkärr i huvudet och ryggen. Amerikanske konsuln Michael Hoyt sa då han blev räddad: "Det verkade inte som om de sikade speciellt på Carlson. När skjutandet började, sprang han tillsammans med oss andra. Sen försökte han ta sig över en mur. Men han klarade det inte. Det var olyckligt att se på. Han hade gått igenom så mycket, bara för att bli dödad just som räddningen var på väg."

Omedelbart efter Carlsons död anlände de belgiska fallskärmsjägarna, och när de kom närmare lade simbas benen på ryggen. Trupperna hade besatt flygplatsen och snabbt slagit sig fram till staden. Övertäckningsmomentet och snabbheten i förening med simbas brist på kourage förhindrade en blodig massaker. Men i Stanleyvilles *Rive Gauche*-sektor på andra sidan Kongofloden lämnade simbas 45 andra offer efter sig, bland dem ett antal spanska och holländska präster och nunnor, som mördats och stympats. Omkring 1.300 vita i Stanleyville räddades. Av de 30 döda från Victoria Hotel var huvudparten belgier, en kanadensare och ytterligare en amerikansk medborgare utom Carlson.

Den svåra frågan. Ett enda människoliv, ja, hundra, kan kanske inte tyckas spela så stor roll i Afrikas bist-ra bokslut. Negerstammarna hade mer än hundra århundraden innan den vite mannen kom dit. Men mor-det på doktor Carlson hade, liksom

massakern på ett hundratal andra vita och tusentals svarta, en alldeles speciell och djupt tragisk innebörd.

Paul Carlson framstår nämligen som en symbol för alla de vita — och de är åtskilliga — som inte begär något annat av Afrika än en chans att få hjälpa till. Han var inget helgon och ingen avsiktlig martyr. Han var en skicklig läkare, som av sin kristna övertygelse och sitt sant mänskliga sinne lag drivits till Kongo för att behandla sjuka. Hans död visar tydligt att den afrikanska civilisationen — dess femtital suveräna stater med regeringar och FN-delegationer till trots — ännu är mycket omogen. Rebellerna var, när allt kom omkring, bara en skara förvirrade, okunniga stamkrigare, utnyttjade och missbrukade av ledare som endast delvis torde ha varit i god tro.

Praktiskt taget alla andra svarta afrikanska stater gav emellertid rebellerna sitt stöd utan ens en skynt av avståndstagande från de grymheter de förövat. Som ett eko upprepade de kommunisternas cyniska fraser och fördömde fallskärmsstruppernas räddningsaktion som en "imperialistisk aggression". Inför detta kunde den oförvillade delen av mänskligheten bara fråga sig om det "emanciperade" svarta Afrika över huvud taget kan tas på allvar, eller om det för överskådlig framtid måste bedömas efter en helt annan måttstock än det gängse förnufets.

Död åt amerikanerna. Sedan de mer eller mindre kommunistödda rebellerna hade erövrat Stanleyville i augusti 1964 behandlade de statens vita befolkning jämförelsevis väl. Men

när krigslyckan började vända sig blev de allt hätskare, tills slutligen alla vita var "amerikaner" som förtjänade miss-handel eller döden. Alla som ägde en radio betraktades som spioner och kastades i fängelse.

I Nairobi i Kenya, där förhandlingar pågick mellan amerikanerna och Kongorebellerna, framlade rebellregeringens "utrikesminister", Thomas Kanza, sina villkor: alla som hade tagits som gisslan skulle dödas, om inte Tshombes kongolesiska armé omedelbart hejdlade sin framryckning mot Stanleyville. Det var detsamma som att begära att centralregeringen skulle kapitulera för upprotsmännen. Till yttermera visso blev det allt tydligare att rebellernas "president", Christophe Gbenye, började förlora kontrollen över sina vilda simbas och att den vita gisslan i rebellernas område skulle komma att mördas om inte något gjordes, och gjordes snabbt.

Washington instruerade ambassadör William Attwood att avbryta förhandlingarna i Nairobi. För att rädda fångarnas liv startade 600 belgiska fallskärmsjägare från ön Ascension i Atlanten. I Stanleyville och i Paulis, 400 km nordost därom, rådde skräckstämning, och fallskärmsjägarna genomförde effektivt sin humana räddningsaktion på bägge hållen — den enda uppgift de hade i Kongo. Bata sju fallskärmsjägare förolyckades eller sårades. Fyra timmar efteråt rullade kongolesiska arméns femte brigad in i Stanleyville. Gbenye och hans rebellregering flydde med nära 700 kilo guld (värderat till omkring fyra miljoner kronor) och över 30 miljoner kronors värde i kontanter från kassa-

valven i Banque du Congo. Många simbas stannade emellertid kvar och sköt från bakhåll på allt som rörde sig, och uppreisningen av staden blev en blodig affär.

Vägen till Wasolo. Mot bak-

grunden av händelserna i Stanleyville och Paulis ter sig Paul Carlsons snabb död för en kulsprutekärrve närmast barnhärtig. Men sedd mot den djupare bakgrunden av hans liv ter den sig grym och ousägligt meningslös.

Wasolo, den by där "doktor Paul" utövade sin läkargärning, ligger i en glänta som oväntat öppnar sig vid en välgörk i urskogen 1.200 km nordost om Léopoldville. Afrikanerna har slagit *sobi*-gräset runt sina hyddor av fruktan för ormar; botten byn reser sig muren av ogenomtämlig regnskog. Sjukhusbyggnaderna ligger uppe på en låg kulle. Doktorvillan är av rött tegel, och under regntiden strömmar dricksvattnen från taket ner i tunnor vid husknutarna. Under den torra årstiden brukade fru Carlson ta sina två små flickor med sig och köra lastbilen till en bäck nära en kilometer därifrån för att hämta vatten. I utkanten av Wasolo ligger en spetälskekoloni, vars invånare producerar den bästa bomullen i Ubangiprovinserna. De rensar frökapslarna med tänderna.

Det var hit Carlson beslöjt att förlägga sin livsgärning. Han var född i Culver City, Kalifornien, som son till en svensk immigrant och hade vuxit upp i en religiös atmosfär. Fami-ljen tillhörde Evangelical Covenant Church of America, ett luteranskt kyrkosamfund. Efter två års tjänstgöring i amerikanska flottan (1946—1948) började han studera medicin. Under

sin tid vid North Park College i Chicago lärde han känna den pigga ljust håriga Lois Lindblom, som han gifte sig med 1950. Vid det kaliforniska Stanforduniversitetet tog han en examen i antropologi och avslutade så sina medicinska studier vid George Washington-universitetet i Washington, D.C. Lois arbetade som sjuksköterska under Pauls medicinska studier och såg fram mot en lugn och ombonad tillvaro som hemmafru i Torrance i Kalifornien. Men 1961 för Paul till Kongo på en femmånadersturné, anordnad av en luteransk hjälporganisation. Vad han där fick se förändrade hans liv och ledde omsider till hans död.

"Om du bara kunde se det." Väl hemma i Kalifornien igen kunde Carlson inte glömma Kongos skriande behov av läkarhjälp. En gång vid lunchbordet sa han: "Om du bara kunde se det för dig, skulle du inte kunna äta upp din smörgås." Han fortsatte sin privatpraktik, som gav honom en relativt god läkarinkomst. Men han tappade alltmer intresset för arbetet och sa till slut till en god vän som var radiolog: "Jag reser dit ut igen. Jag står inte ut med att behandla bräck och hemorrojder här hemma."

Makarna Carlson skrev på ett anställningsavtal som läkarmissionärer för den magra lönen av 3.230 dollar om året och anlände till Wasolo i juli 1963. De ställdes genast inför flera fall av bräck och hemorrojder! Men det var något helt annat i ett 80 bäddars sjukhus, där 100.000 patienter skulle kunna behandlas. Paul Carlsons brev till vännerna där hemma anlades en glad bävan inför Kongos alla säll-

samheter. Det kändes besynnerligt att bli vackt av "en nattvakt i trasiga byxor och med spjut i handen" som bad honom ta hand om ett barn med hjärnhinneinflammation. Det låg en säregen poesi i att "traska fram i gasmarsch på den lilla stigen genom urskogen" till spetsläskekolonin och sjunga julsånger. Att operera blev något usprungligt och kärvt meningsfullt när solen gick ner mitt under ett ingrepp och stygnen måste fästas i skenet av en ficklampa. I hans brev återkom gång på gång orden: "Men det är livets gång."

Strax efter det att rebellerna hade erövrat Stanleyville rådde de utländska ambassaderna alla missionärer att lämna norra Kongo. Carlson förde sin hustru, sina döttrar och sin vita sköterska i säkerhet över Ubangiflodens in i Centralafrikanska republiken. Men själv återvände han till sjukhuset i september 1964. Han kunde inte lämna sina patienter i sticket.

Carlson arresterades fjorton dagar senare därför att han ägde en radio, därför att han var amerikansk medborgare och därför att de hårt tränade rebellerna behövde gisslan att köpa sig segrar för.

Välorganiserad propaganda. Den gemensamma amerikansk-belgiska fallskärmsjägareoperationen rönt full förtroende i Väst som den rent humanitära handling den var, och den hade också iscensatts med största varsamhet och hänsyn. Men en välorganiserad propagandakampanj i de kommunistiska och mer eller mindre kommunistinfluerade länderna fick det att låta som om det var amerikanerna och belgierna, och inte simbas, som hade

begått de bestialiska grymheterna i Stanleyville — en förvirrande och betsande förfälskning av verkligheten.

Moskva, som tydligen var angeläget om att framtida som en minst lika övertygad motståndare till kolonialismen som Peking, körde fram med de vanliga fraserna om "imperialisistisk intervention" och tillät afrikanska och ryska studenter att ställa till med kravaller utanför amerikanska ambassaden. I Kairo gick ett par hundra afrikanska studenter till anfall mot amerikanska ambassaden och brände ner ett bibliotek som var uppfört till minne av John F. Kennedy. Ahmed ben Bella, det bankruttnässiga Algeriets vinglige härskare, förband sig att sända "vapen och frivilliga" till Kongorebellerna. Detsamma gjorde Kina.

Tålmodets politik. Trots att rebellhövdingen Ghenye och hans anhängare har fördrivits från sin huvudstad, kommer striderna att fortsätta ännu någon tid. Pessimister talar om ett "hundraårskrig". Hur ska rebellrörelsen kunna krossas?

Enligt den häftigt omdäbatterade Tshombe ligger botemedlet i en talamodets politik — av Tshombes fiender stämplad som "nykolonialistisk" — som går ut på att vita män ska inneha så många nyckelbefattningar som möjligt under den tid det tar att organisera en slagkraftig armé och en handlingsduglig administration. Hans

vägran att till varje pris "afrikanisera" Kongo är en av orsakerna till att han är så illa tåld av sina ämbetsbroder i andra afrikanska stater. Och detta trots att ett ganska stort antal vita har stannat kvar i länder som Nigeria och Ghana, där de omgivits med välvilja utan att fördens skull deras insatser omgivits med nämnvärd publicitet.

Om Tshombes plan lyckas, skulle Kongo kunna bli en vattendelare i det uppvaknande Afrikas historia. Slug och hänsynslös, orädd och krasst praktisk som han är, har han måhända trots liten chans att klara saken — trots att oddsen mot honom är skyhöga.

Många av de belgier och andra vita som en gång levde och verkade i Kongo ryser nu inför tanken att någonsin återvända dit. Och ändå finns det andra — och de är förvåningsvärt många — som redan har sagt sig vilja komma tillbaka efter någon tid, om de blir ombudda. Men de kommer med all sannolikhet inte att resa dit i samma anda som Paul Carlson, mannen som en gång sa: "Fler människor har dött för sin kristna tro i vårt århundrade än i de så kallade martyrhundradena." De kommer att resa till Kongo av mer världsliga skäl. Men om ett normalt, sunt förhållande någonsin ska kunna existera mellan Kongo och den vita världen, så måste de vita kunna bo där och bli accepterade. För det är livets gång.

~~~~~

EN gammal sättare hade sin högst egna interpunkteringsmetod. "Jag sätter och sätter så länge jag kan hålla andan", förklarade han, "och när jag måste andas sätter jag komma. När jag gaspar sätter jag semikolon. Och när jag vill lägga in en tugebuss gör jag nytt stycke."

Jackie Gleason- TV:s jättestjärna

Jackie Gleason som de svenska TV-tittarna nyligen fick stifta bekantskap med är en stor skådespelare på många sätt

JACKIE GLEASON, som på ett eller annat sätt lyckas klämma in sin 48-tumsmidja på TV-apparatens 21-tumskärm, är för närvarande på mer än ett sätt en av de största i den amerikanska underhållningsbranschen. Hans program i TV, impulsiva och avspända som Jackie själv, ses av närmare 28 miljoner tittare varje vecka. Gleasons gramfonoskivor, på vilka han dirigerar och som han ibland komponerat musiken för, säljs i miljoner exemplar. Han har spelat med i ett stort antal filmer.

Walter Winchell har kallat Gleason för "TV:s kromosomgosse". Allt hos honom är imponerande: hans stoftbydda (han har tre uppsättningar kostymer för 110, 115 och 125 kilo), hans inkomster (vid sidan av sina andra inkomstkällor får han 100.000 dollar om året från det stora amerikanska radiobolaget Columbia Broadcasting System bara för att *inte* arbeta åt något annat radiobolag), hans villa i Peekskill i staten New York (som han själv ritat och som gick löst på 650.000 dollar), hans självkänsla (han kallar sig själv helt glatt för "Den store") och hans apit ("När jag beställde mat åt Jackie räknade jag ut hur mycket som borde ha mättat tre karlar", sa regissör Gene Kelly under inspelningen av filmen "Gigo").

Jackies beslut att göra den här säsongens TV-program i Miami, Florida, föregicks av en grandios uppvisning i typisk Gleasonstil. Han hyrde ett tåg, packade det fullt med kompisar, vackra flickor, och ett dixielandband. I 24 timmar åkte han sedan kors och tvärs i de amerikanska syd-

staterna och skakade hand med folk lika outtröttligt som en politiker i valtider. Det hela kostade Jackie 20.000 dollar, men han var lika glad för det. Han anser att ska det vara så ska det vara.

Jackie är en slösare i den gamla magnifika stilen. "Det största slösandet med pengar är att behålla dem", säger han. "Jag har aldrig träffat en dollar som har omfamnat mig eller bjudit mig på en drink. I fråga om mänsklig värme har en sedel inte mycket att ge." Jackie är alltid generös med dricks. Han skickar impulsivt pengar till gamla vänner i knipa eller till olycksdrabbade medmänniskor som han har läst om i tidningarna. Nyligen skänkte han sin Rolls-Royce till välgörande ändamål.

Gleason har alltid varit frikostig, vare sig han haft pengar eller ej. När han hade det knackigt i yngre dar, skrev han på så många notor på Toots Shor's restaurang i New York att han till sist skändes för att äta mera på krita. "Om du tycker att det är pinnsamt att skriva ditt namn, så skriv mitt i stället", sa Shor. Gleason tog honom på orden. Han bjöd några vänner på middag hos Shor's. När notan kom satte han upp 10 dollar i dricks och skrev Shors namn med en elegant släng. "Jag skulle ha gett mer", sa han till vaktmästaren, "men ni vet ju hur snål Toots är."

Gleason är emellertid inte bara generös mot andra, utan också anmärkningsvärt flott mot sig själv. Han dirigerar alltid i stor stil. Han är ett förfärligt matvrak och det är inte ovanligt att han sätter i sig fem humrar på en kväll och tömmer ett halvt dus-

DENNIS CAMERON/PIX

Gleason tror inte att han föddes till att vara blyg vial

sin vinflaskor om dagen. En gång författade han och spelade huvudrollen i ett specialprogram för CBS som hette "The Million Dollar Incident". I en scen skulle han äta spaghetti med några vänner. Jackie skickade efter spaghetti från sin italienska favoritrestaurang. När scenen togs, satte han i sig en full tallrik. Men regissören var inte nöjd, så scenen måste tas om. Det upprepades fyra gånger, och varje gång åt Gleason en rågad tallrik spaghetti. Till sist kallade regissören till femte tagningen. "Den här gången måste det klaffa", sa Jackie. "Om vi håller på så här, får jag ju inte tid att äta lunch."

Allt mellanåt sätter Den Store sig själv på sträng diet som han beskriver så här: "Till frukost, ett kax. Vänta. Svimma. Ät ännu ett kax." Vid ett annat bantningsförsök lade han in sig på ett fashionabelt New York-sjukhus huvudsakligen frekventerat av miljonärer som håller diet, vilar upp sig eller botar baksällor. När några vänner kom på besök var hans rum tomt. "Han blev sjuk och åkte hem", förklarade en sköterska.

I ett annat krampaktigt försök att gå ner i vikt började han spela golf. Han spelade upp till 72 hål om dagen men för runt banan i en elektrisk vagn. Han steg av, klippte till bollen, klev upp i åkdonet igen och hastade vidare. Efter ett år var han uppe i åttioåttio hål, men numera sacker han ibland ner mot 70.

Det har gått upp och ner för Gleason under årens lopp. Han föddes i Brooklyn för 49 år sedan. När han var två år övergav hans far hustrun och barn. Jackies livligaste minne från

barndomen är att han såg modern sätta på sig hans damasker innan hon gick ut i snön till sitt jobb på en tunnelbanestation. "Från den dagen blev jag en snäll gosse, i alla fall mot min mor", säger han. "Jag fick plötsligt klart för mig vad hon måste gå igenom för min skull."

Jackies skolgång inskränkte sig till folkskola. Han brukade stå och hänga i gathöjnen och iakta dem som gick förbi. Åtskilliga av de mänskliga svagheter som han sedermera skulle väva in i sina TV-figurer observerade han under dessa sysslolösa år. Han blev en fenomenal biljardspelare och hade en sådan förmåga att få folk att skratta att han snart började uppträda som speker på amatörklubbar runt om i New York. Vid moderns död var han 14 år och uppträdde på småklubbar i New York och New Jersey.

Gleasons arbete i en bråkig källar-lokal som kallades Club 18 uppmärksammades av talangscouter från Hollywood och han fick en kallelse dit. Filmfolket beordrade honom att banta. Han underkastade sig ordern och gick ner 45 kilo — en bedrift som så när hade kostat honom livet — och kom igen leende och eterisk. "Strålade, men ni är inte rolig i utmarglat skick", sa en producent.

Trots att Jackie vanligen var pank på den tiden behöll han sitt goda humör och var alltid mån om sitt oberoende. En gång ringde han interurbant till Toots Shor och sa att han behövde 2.000 dollar bums. Shor frågade vad han skulle ha pengarna till. "Om du tänker snoka i mina affärer, så kan det göra det samma", sa Gleason högdraget och lade på luren.

Jackie återvände till New York och nattklubbar. Jobbet var hårt; gästerna var ofta snorkiga mot artisterna. När speckern vid ett tillfälle tillkännagav att den okände Gleason skulle ersätta den berömda Milton Berle började åhörarna bua. Jackie hoppade oförskräckt upp på scenen och ropade: "Mina vänner, med smicker kommer ni ingen vart." När hans nummer var slut, fick han stormande applåder.

Det var i TV som Jackie till sist slog igenom. Under sina första TV-år utvecklade han de typer som nu är hans stora slagnummer: den skitvlande busschauffören Kramden, den charmerande playboyn Reggie van Gleason och bartendern Joe.

Från 1955 var Gleason den ledande stjärnan i amerikansk television och sågs av 50 miljoner tittare varje vecka. Buick erbjöd honom elva miljoner dollar för tre års halvtimmessketcher. Det var den största affären i televisionens historia, men Jackie slumrade till medan kontraktet undertecknades.

Efter en säsong tröttnade Jackie på Buickprogrammet och bad att få bli löst från kontraktet. Han kastade sig handlost in i skivbranschen och ritade och byggde en märklig villa med ett enda sovrum. Den kostade 650.000 dollar, och George Jessel har beskrivit den som "ett slags bar med inbyggt hus". Den heter Round Rock och ligger cirka 80 kilometer norr om New York City, har cirkelrunda terrasser, cirkelrunda badkar, en cirkelrund säng och ett roterande piano. Gleason använder sällan sitt rundhus: han bor nu större delen av året i Miami. Han lever ensam; han är skild från sin fru, och deras bägge döttrar är vuxna. Han

sover bara några timmar om dygnet och läser massor av böcker — vanligen arbeten om religion och spiritistiska fenomen.

Gleason kan inte spela något instrument och inte läsa noter. När han komponerar, klinkar han med ett finger på pianot och låter en musiker skriva ut noterna och instrumentera. När han dirigerar, betar han sig som något slags Leonard Bernstein från Brooklyn på bärskakumör. Hans första dirigentmödor refuserades av alla de ledande gramfonbolagen. Men han lät sig inte avskräcka utan finansierade själv sitt första skivalbum med smältande romantisk musik, som en kritiker liknade vid "sirap hållt över en pizza". Hans skivor har sålts i närmare sex miljoner exemplar och inbringat ett brutto på cirka 20 miljoner dollar.

När Gleason blev fri från TV-slitet bestöt han bli skådespelare på riktigt. Han spelade med i en TV-version av Saroyans "Livet är ju härligt" och fick beröm för en fin prestation. Det ledde till att han tog rollen som den whiskyglade onkel Sid i Broadways musicalversion av O'Neills "Ljuva ungdomstid". Det renderade honom ett pris som säsongens bästa musical-aktör på Broadway.

Som filmskådespelare fick Gleason sin första stora framgång när han gjorde en gripande framställning av biljardspelaren Minnesota Fats i "Fiff-laren", och han blev föreslagen att få en Oscar. Han blev plötsligt livligt eftersökt av Hollywood och gjorde en trefaldig entré i filmbranschen. Han skrev manuskriptet och komponerade musiken till "Gigot" och spelade en

trevlig dövsrum fransk luftare i filmen. När Spyros Skouras sett filmen frågade han Jackie om han ville skriva ett livstidskontrakt med Twentieth Century-Fox. "Min livstid eller er?" frågade Gleason.

Gleason spelar på intuition och uppnår när han är som bäst en Chaplinsk blandning av slapstick och patos. Han har roligt åt skådespelare som för att komma i stämning för en scen måste skapa handlederna eller gymnastisera. Han har ett fenomenalt minne, finansierat i stöjiga TV-studios, och han tycker inte om att repetera. En snabb slurk whisky, en hastig blick i manuskriptet, och han är redo för kameran.

Gleason har anklagats för att vara

Topjobb

ATT VARA Förenta Staternas president är på många sätt det trevligaste jobbet i Washington. Lönen är visserligen inte furslig i jämförelse med en framtidsrik schlagersångares, men den är i alla fall 100.000 dollar om året, och representationskontot är rundligt tilltaget. Vita huset är hyresfritt med lyxbilar och allt. Flygvapnet ställer en armada av flygplan till presidentens förfogande. Flottan erbjuder ett rikt urval av flytelyg för att tillfredsställa presidentens smak för sjöfärder.

En president träffar en mängd intressanta människor. Han är välkommen hemma hos de få utvalda och bejublas av massan. Härar och flottor lyder hans order. Hans namn är känt i världens alla hörn. Varje ord från hans mun återges, förstoras upp, kommenteras och begrundas med en respekt som antyder att hans visdom överträffar Platons.

Detta är sannemligen ett jobb som kan tillfredsställa de högsta krav på "att få förverkliga sig själv". Ändå skulle var och en som tillträder ämbetet begå ett allvarligt misstag om han underlät att väl odla en sorgsam uppsyn, att användas genast efter installationen närhelst han diskuterar sitt arbete offentligt. Han kan mycket väl älska det, men han ska aldrig tillstå det. Den siste som gjorde det var Theodore Roosevelt. "Jag vill i förtroende bekänna att jag gillar jobbet", skrev han när hans period slutade. När han 1912 försökte återvinna det, blev Wilson vald.

Russell Baker, "An American i Washington".

ÅRHUNDRADETS

MAN

EN

CHURCHILL-
KAVALKAD

Del II

